I. *Ο Κινητικός-Καλλιτεχνικός Πολιτισμός των Ελλήνων και των Ελληνίδων*

II. *Ο χορός, η εκμάθηση μουσικών οργάνων και η εκγύμναση ως σύμβολα κοινωνικής κατωτερότητας*

(Καμπερίδου 2012, σελ. 409-436)

Ύλη 5ης και 6ης διάλεξης: μάθημα επιλογής «Ιστορική Κοινωνιολογία»

της Ειρήνης Καμπερίδου, Καθηγήτρια
Τμήμα Κοινωνιολογίας του ΕΚΠΑ

Στο YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=fuYH96ayNTU

© **Αποτελεί έρευνα της Ειρ. Καμπερίδου που παρουσίασε στον κύκλο διαλέξεων *«1922-2022, 100 χρόνια από τη Μικρασιατική καταστροφή. Ιστορική αποτίμηση, εθνικός αναστοχασμός»*, ενότητα «Πολιτισμός και Τέχνες στη Μ. Ασία και τον Πόντο»,** 21/2/2022

Διοργάνωση: **το «Λαϊκό Πανεπιστήμιο»**
της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης
(Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών)

"*None walk gracefully […] This however is considered no fault in a Turkish lady, who would be almost ashamed to walk well, as it would prove that she had often used such vulgar exertion. Having a whole host of female slaves at her command*, a Turkish lady moves about but little when in the Harem, which she never leaves except in a carriage…"

(Anna Vivanti 1865, Kamberidou 2006: *Le Corps dans la Société Ottomane / the Body and Ottoman Society, publication: Herodotus*)

FIG. 102.—TURKISH LADY

The more obese the more admired are the ladies of the h

Ύλη 5ης διάλεξης (πρώτη ενότητα)

I.

Ο Κινητικός-Καλλιτεχνικός Πολιτισμός των Ελλήνων/ίδων

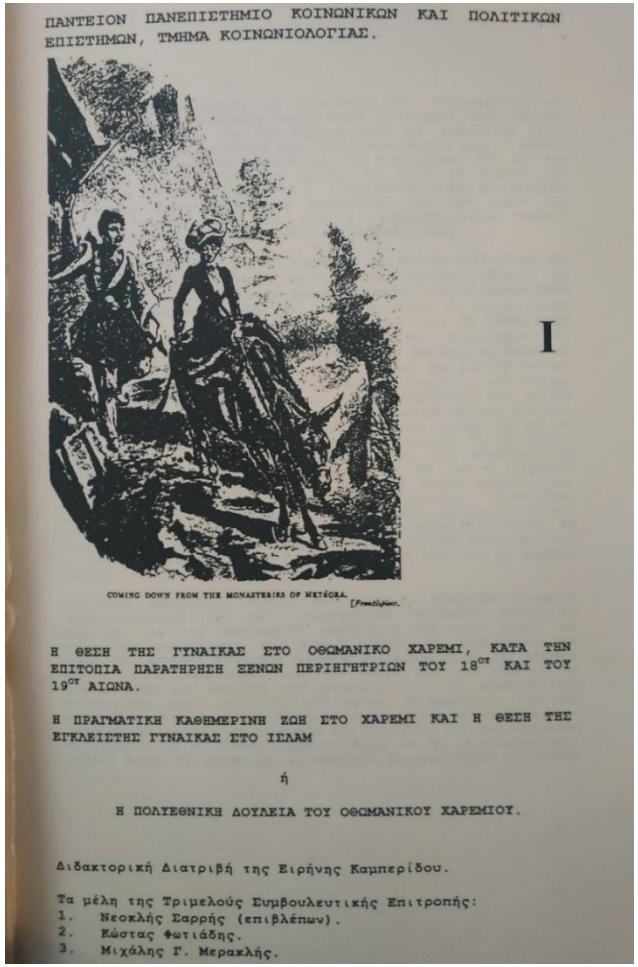
Επίσης, βλέπε *ΟΙ ΧΟΡΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ* στο σύγγραμμα της Καμπερίδου 2012/2014, σελίδες 432-436 (κωδικός βιβλίου στον Εύδοξο 41957363)

© *Η θέση της γυναίκας στο Οθωμανικό Χαρέμι κατά την Επιτόπια Παρατήρηση Ξένων Περιηγητριών του 18ου και του 19ου αιώνα (τόμος Α').*

© *«Η Γυναίκα Κάτω από το Ισλάμ» και «Οι Ανάμεικτοι λαοί της Τουρκιάς» (τόμος Β')*

«ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ ΑΝΑΠΝΕΩ ΕΛΕΥΘΕΡΗ»:
ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ
Σύγγραμμα:
Κωδικός Βιβλίου στον Εύδοξο 41957363

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ.

I

COMING DOWN FROM THE MONASTERIES OF METEORA.

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟ ΧΑΡΕΜΙ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΞΕΝΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΡΙΩΝ ΤΟΥ 18ου ΚΑΙ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ.

Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΣΤΟ ΧΑΡΕΜΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΕΙΣΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟ ΙΣΛΑΜ

ή

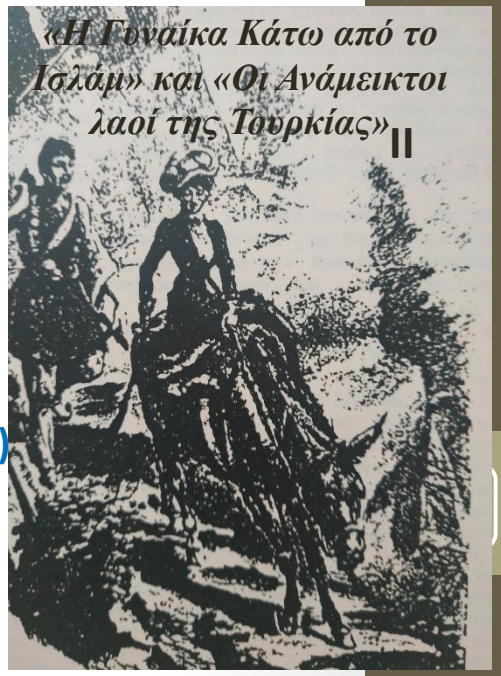
Η ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΧΑΡΕΜΙΟΥ.

Διδακτορική Διατριβή της Ειρήνης Καμπερίδου.

Τα μέλη της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής:
1. Νεοκλής Σαρρής (επιβλέπων).
2. Κώστας Φωτιάδης.
3. Μιχάλης Γ. Μερακλής.

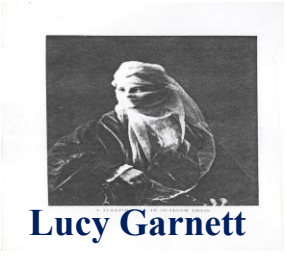
© **Η ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΧΑΡΕΜΙΟΥ (2 τόμοι)**
Καμπερίδου 2002 Α' .
Καμπερίδου 2002 Β'

Η πραγματική καθημερινή ζωή της γυναίκας «στο επίκεντρο της ίντριγκας» …

Στα έργα των 252 περιηγητριών (17ου, 18ου 19ου αι) αναφέρονται τουλάχιστον 7.000 άλλες δυτικές γυναίκες/ περιηγήτριες (Kamberidou 2012; 2014,2016, 2021; Καμπερίδου 2002Β' 806-878).

Emily Beaufort

Lucy Garnett

Mathilde Weber

Marie Anne de Bovet

Ida Laura Pfeiffer

Lady Craven

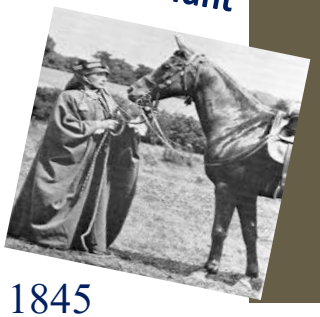

Princess Caroline

Felicia Skene

Publication dates

Evans & Cheevers (1659-1663), 1719
Lady Montagu 1718
Lady Craven 1778
Maria Guthrie 1802,
Mme de la Ferté-Meun 1822
Louise Demont 1821
Julia Pardoe 1837
Elizabeth Grosvenor 1842
Celine 1848
Lady Londonderry 1842
Lady Egerton 1841
Skene, Felicia Mary Frances, 1845
Emily Beaufort 1861
Ida Laura Pfeiffer 1852
Mme de la Princess de Belgiojoso, 1855
Catherine Tobin 1855
Weber, Mathilda (1860)
Mary Walker 1886
Emmeline Lott 1866
Fanny Janet Blunt 1878
Lady Anne Blunt (1881) Lord Byron's grand-daughter
Lucy Garnett 1891, 1895…
Marguerite d'Estrees, **1896**
and more…

Lady Anne Blunt

ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΔΕΣ

"Les Hellenes"

Dora d' Istria, 1855

"HELLAS"

Sarah Rogers Haight (1840)

"a Lady of New York"

"The Greek Slave"

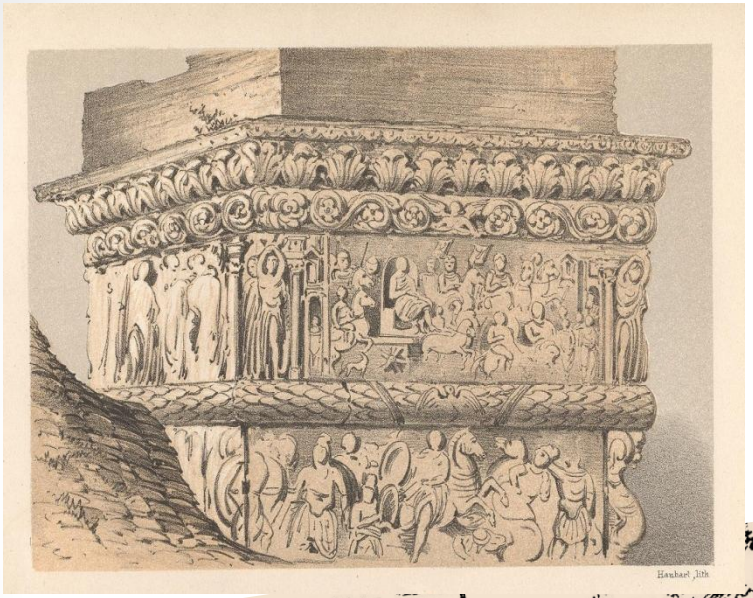
Felicia Skene (1843)

" Under a thick cloud, called Turkish domination"
Emily Beaufort (1861)

Έργα της Mary Walker

Dora d'Istria

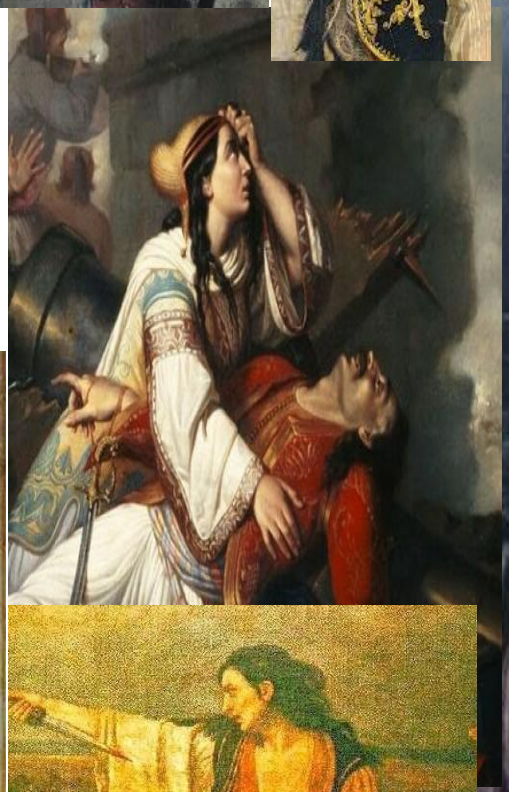
"Greek Fever" (Larabee, 1957)

7. Πορτραίτο της Dora d'Istria του Petre Mateescu (1876)

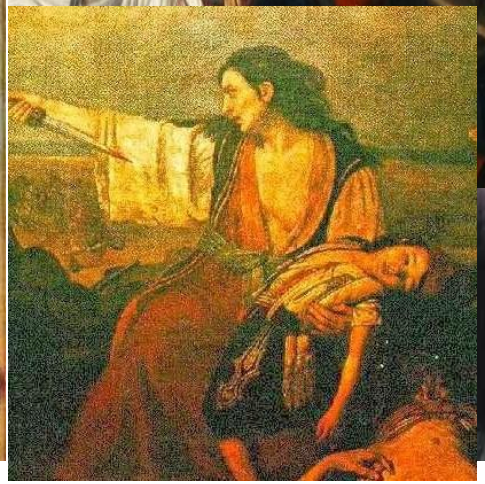

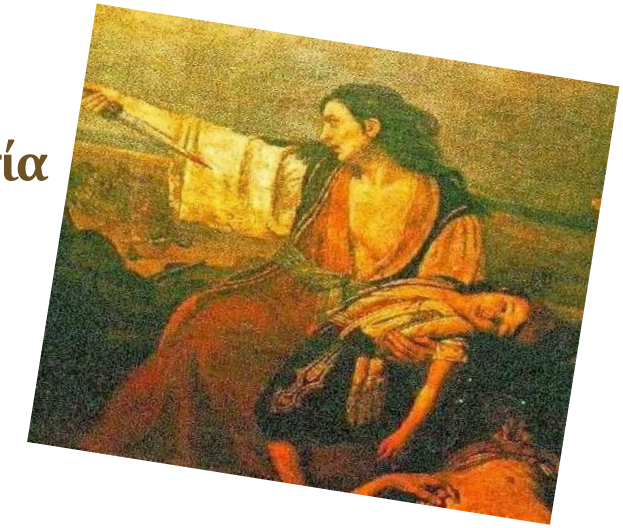

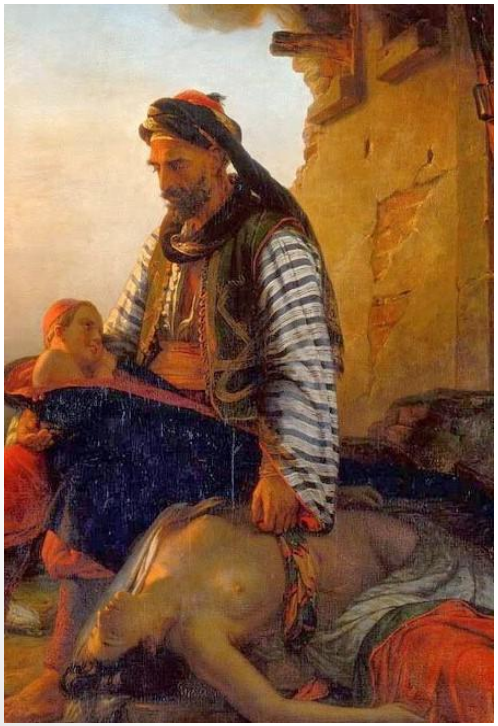

Εμίλ ντε Λασάνκ: **Η αυτοθυσία**

François-Auguste Vinson:
Μετά τη σφαγή στη Σαμοθράκη

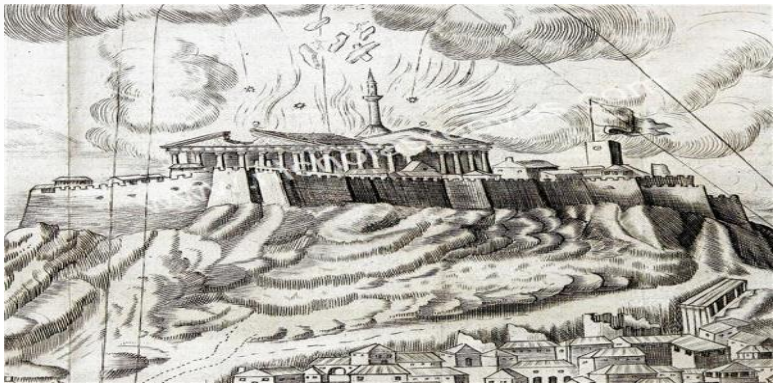

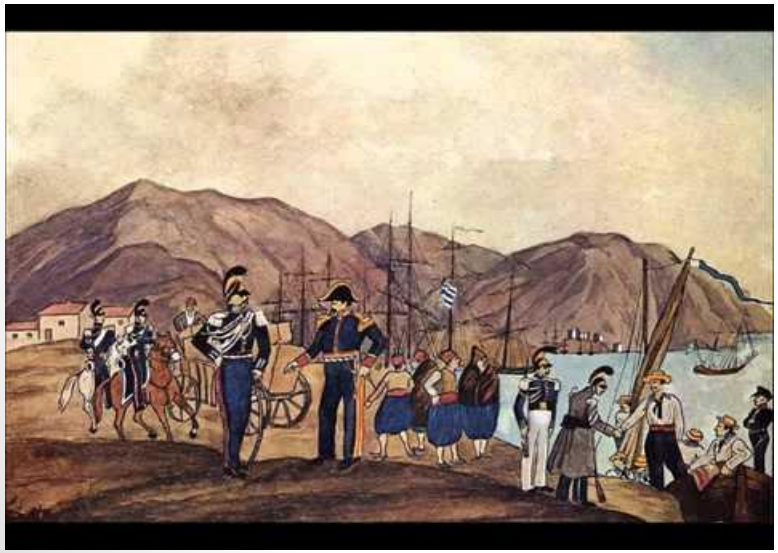
Άρι Σέφερ: **Οι Σουλιώτισσες**

17ος αιώνας:
δύο Σουηδές στην Αθήνα , τη Χαλκίδα, κ.ά.
Οι Επιστολές της Anna Akerhjelm(Agriconia) *1685, 1687, 1688*

Bombardment of the Acropolis
by GM Verneda, 1687 (from Fanelli. 1707)

Siege of Negreponte

Σουηδές:

-Miss Anna Akerhjelm (Anna Mansdotter Agriconia)

-Miss Catharina Charlotta de la Gardie: (**later married the Field Marshal Count Otto Guillaume Koenigsmark)**

- **Siege of Athens in 1687**, the destruction and looting of the Parthenon by the Venetians;
- **the Siege of Negreponte (Chalkis)** in 1688.

- **…a detailed account of Francisco Morosini's campaign in the Morea** in **1685**

Πρώτη ομάδα/κατηγορία:

Γυναίκες βασιλικών οικογενειών: βασίλισσες, πριγκίπισσες, διάφορα μέλη της αριστοκρατικής ιεραρχίας ή αυλής, κυρίες επί των τιμών …

***Caroline, the Princess of Wales** (future Queen of England) and her adopted daughter, princess Celine*

Caroline

***Princess Celine** (Countess Stephano)*

Mme de la Princesse de Belgiojoso

Dora d'Istria

Emily A. Beaufort (later Viscountess Strangford)

Lady Elgin

Sophie de Marbois-Lebrun, Duchess of Plaisance

2η κατηγορία : **Μεσαία τάξη**, συγγραφείς, '**κοινωνιολόγοι**', '**ανθρωπολόγοι**', 'δημοσιογράφοι', ζωγράφοι, , γκουβερνάντες, φεμινίστριες, εξερευνήτριες, μόνιμοι κάτοικοι , τουρίστριες, κ.ά.

English author

Miss Julia Pardoe **(1837)**

From New York,

Sarah Rogers Haight

1836, 1840

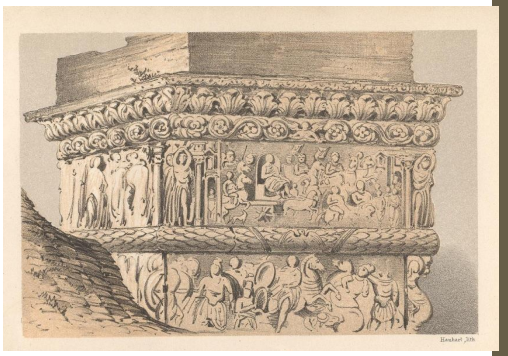

English Governess

Emmeline Lott

(1866)

ΕΡΓΟ ΤΗΣ MARY WALKER

English artist

MaryWalker

(1884)

ΕΡΓΟ ΤΗΣ MARY WALKER

3η κατηγορία: ***χιλιάδες*** *εθελόντριες νοσοκόμες, εκπαιδευτικοί, φιλάνθρωποι, ιεραπόστολοι …*

Οι γυναίκες που <u>δηλώνουν</u> ένα κοινωνικό ή ιερό σκοπό για το ταξίδι τους

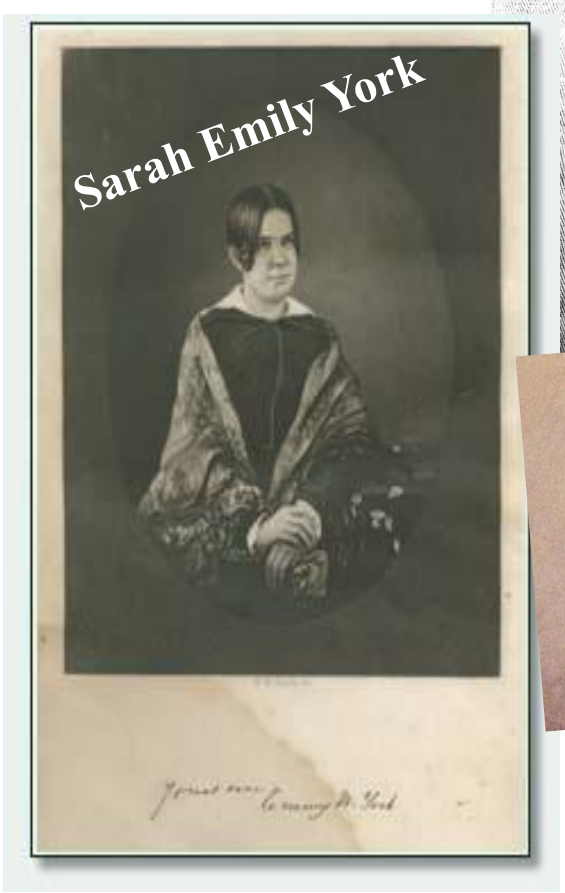

Mary Seacole, volunteer
(not chosen by Nightingale but went to the Crimea anyway…)

Florence Nightigale *(1855)*
Crimean War

American missionary
Sarah Emily York
(1853), ***formerly***
Miss S.E. Waldo

Mary Briscoe Baldwin,
American missionary in Crete
1866

Frances M. Taylor, Lady volunteer, Crimean War

Ι.

Ο ΚΙΝΗΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

Mary R. Haight; Lady Mary Montague; Felicia Skene

"THE HELLENES"

Fanny Janet Blunt, 1878 vol. 1

“A race of good-looking men and women and pretty children…”

“Handsome stature", "they carry their heads high", "bodies erect", or "rather inclined backward than forward",
δηλαδή δεν καμπουριάζουν…

Montague 1717, 1840; Craven 1789; Celine 1840; Demont 1821 a, b.; Yeardley 1835; Maclellan 1835: 98; Pfeiffer 1852; Blunt 1878; Brassey 1880 etc. στην Καμπερίδου 2002 Α’, Β’, Καμπερίδου, 2012.

Όρους και φράσεις που χρησιμοποιούν όταν περιγράφουν τους Έλληνες:

Palicar, palicarism; filotimo,
patriotic spirit; noble patriotism; brave; tendency towards resistance;
Historic memory; Heroic; Noble;
Possessing elements of a greatness
Skillful and cunning in trade; Active; Industrious, enterprising;
religious fervour, love of justice …

All their faults are a result of the yoke of slavery - the Turkish yoke,
the result of enslavement…

«Ανυπότακτο λαό, με ιστορική μνήμη, πατριωτικό πνεύμα και κλίση για αντίσταση και εξέγερση…»

RESPECT FOR WOMANHOOD (Pitman 1881)
respect woman-kind, the female sex (Yeardly, 1834)

«**Οι Αρετές των Ελληνίδων υπερέβαιναν τα ελαττώματά τους**»
(Fanny J. S. Blunt, 1878 vol.1, στην Καμπεριδου, 2002, 2014).

"They commend respect as a nation, because of their appreciation of refined, quiet, domestic home life, their **respect for Womanhood**, their religious fervour, their love of **justice**, **industry**, and **patriotism**" (Pitman, 1881).

Ο σύγχρονος Έλληνας, σέβεται τη Γυναίκα (Woman-kind) … και τα σφάλματά του οφείλονται στην κακοδιοίκηση των Τούρκων
(Yeardly, 1834 στην Καμπεριδου, 2002, 2014).

Montagu 1840· Craven 1789· Guthrie 1802· Demont 1821· Maclellan (1835)·Yeardley 1835· Pardoe l837: A'· Pfeiffer 1852a· Blunt 1878:A', κ.ά. στην Καμπερίδου, 2002 A'B').

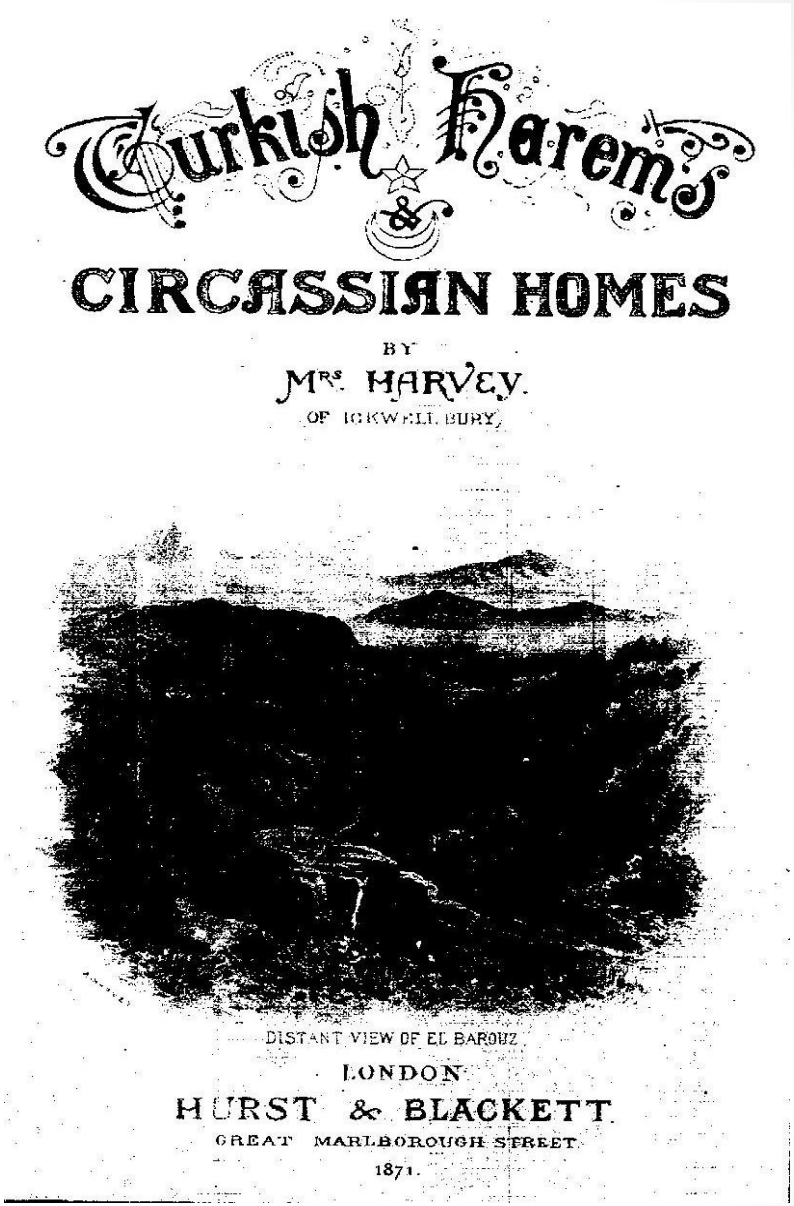

Η Annie Jane Harvey
στη «διχοτομημένη πόλη της Σινώπης» το 1870 περιγράφει

την καθημερινή «Χορευτική Μανία» των Ελλήνων και Ελληνίδων της Σινώπης

Διέκρινε την «εξαιρετική καλή φύση και διάθεση» των Ελλήνων και των Ελληνίδων της Σινώπης,

ΚΟΤΣΑΡΗ

Ακόμα και οι ηλικιωμένες Ελληνίδες διατηρούσαν την ομορφιά τους και το λυγερό κορμί τους (slender shape)...

Αναλυτικά στην Καμπερίδου, 2002 Α', Β' και Καμπερίδου, 2012:

- Montagu , 1717, 1840·
- Craven 1789·
- Guthrie 1802·
- Demont 1821·
- Maclellan 1835·
- Yeardley 1835·
- Pardoe l837: A'·
- Pfeiffer 1852a·
- Blunt 1878:A',
- D'Estrée, 1896
- κ.ά.

MARGUERITE D'ESTRÉES

A TRAVERS
L'ÉGYPTE ET LA GRÈCE

LES JEUX OLYMPIQUES

ANCIENS ET MODERNES

PARIS
LIBRAIRIE A.-L. CHARLES
8, RUE MONSIEUR-LE-PRINCE, 8

GREEK EASTER FESTIVAL IN THE TROAD.

Στη Σινώπη το 1870: «Ο χορός εδώ, είναι μια τέλεια μανία (mania) για όλους του Έλληνες/Ελληνίδες…»

«**Ο χορός, εδώ, είναι μία τέλεια μανία (mania) για όλους του Έλληνες** όλων των ηλικιών και τάξεων [...] νέοι άνδρες και νέες γυναίκες, ηλικιωμένοι άνδρες και ηλικιωμένες γυναίκες, χορεύουν όλοι μαζί, **κάθε βράδυ**, με μία ζωηράδα και μία ακούραστη ευχαρίστηση, που ούτε η **φτώχεια**, ούτε η **ηλικία** μοιάζουν να μπορούν να εξαλείψουν. Συνεπώς, ο κύριος σκοπός τους στην κατασκευή [των οικημάτων τους], είναι να έχουν **μεγάλες αίθουσες χορού** για χρήση τον χειμώνα […] **για να έχουν χώρο για τα αγαπημένα τους Ρωμαίικα (Romaika)». »**

(μτφρ. Ειρήνης Καμπερίδου, 2002 από την Annie Jane Harvey, 1878)

Η Frances Maclellan στην Κέρκυρα

SKETCHES OF CORFÙ,

HISTORICAL AND DOMESTIC;

ITS

SCENERY AND NATURAL PRODUCTIONS:

INTERSPERSED WITH

Legends and Traditions.

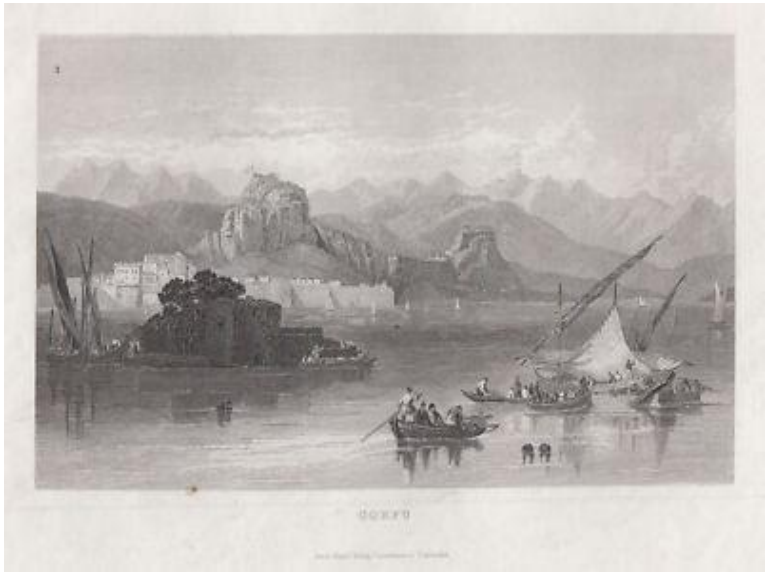
"Where'er we tread 'tis haunted holy ground." —BYRON.

LONDON:

SMITH, ELDER, AND CO., CORNHILL.

BOOKSELLERS TO THEIR MAJESTIES.

1835.

Όταν επέστρεψε στην Αγγλία το 1834 ή το 1835 δημοσίευσε το έργο της "Sketches of Corfu"

Η πρώτη περιηγήτρια που συμμετείχε σε Ελληνικούς χορούς το 1717 ...

AN
ADDITIONAL VOLUME
TO THE
LETTERS
Of the RIGHT HONOURABLE
Lady M---y W----y M-----e:
Written, during her TRAVELS in
EUROPE, ASIA AND AFRICA,
TO
Perſons of Diſtinction, Men of Letters, &c.
in different PARTS of EUROPE.
WHICH CONTAIN,
Among other CURIOUS Relations,
ACCOUNTS of the POLICY and MANNERS
of the TURKS;
Drawn from Sources that have been inacceſſible to
other Travellers.

LONDON:
Printed for T. BECKET and P. A. DE
HONDT, in the Strand. MDCCLXVII.

Η πρώτη περιηγήτρια που συμμετείχε σε ελληνικούς χορούς, σε επιστολή της το 1717, γράφει:

«**Ο τρόπος που χορεύουν [οι Ελληνίδες], αναμφίβολα, είναι ο ίδιος με εκείνον που η [θεά] Άρτεμη χόρεψε στις όχθες του Έβρου** [...]

«Η μεγάλη κυρία οδηγεί τον χορό και ακολουθείται από μία ομάδα νέων κοριτσιών, οι οποίες μιμούνται τα βήματά της, και όταν εκείνη τραγουδάει, τότε δημιουργείται μία χορωδία. Η **μουσική είναι εξαιρετικά χαρούμενη και ζωντανή**, ενώ υπάρχει σε αυτήν και κάτι υπέροχα απαλό.

Τα βήματα ποικίλουν, σύμφωνα με την διάθεση εκείνης που διευθύνει-οδηγεί το χορό [...] **Ορισμένες φορές συμμετέχω κι εγώ στον χορό, αλλά δεν είμαι αρκετά δεξιοτέχνης για να είμαι πρώτη. Ιδού οι Ελληνική χοροί, οι Τούρκικοι είναι πολύ διαφορετικοί**»

(μτφρ. Ειρ. Καμπεριδου 2002, 2012)

Ύλη 6ης διάλεξης [δεύτερη ενότητα]

II.

Ο χορός, το τραγούδι, η εκμάθηση μουσικών οργάνων και η εκγύμναση ως σύμβολα κοινωνικής κατωτερότητας στην Οθωμανική κοινωνία

Επίσης, βλέπε ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ στο σύγγραμμα της Καμπερίδου, Ε. 2012/2014, σελίδες 409-431 (κωδικός βιβλίου στον Εύδοξο 41957363)

II.

Το βάδισμα, «μια χυδαία άσκηση» (1865).

Αρμοδιότητα των εξισλαμισμένων σκλάβων και των υποτελών λαών

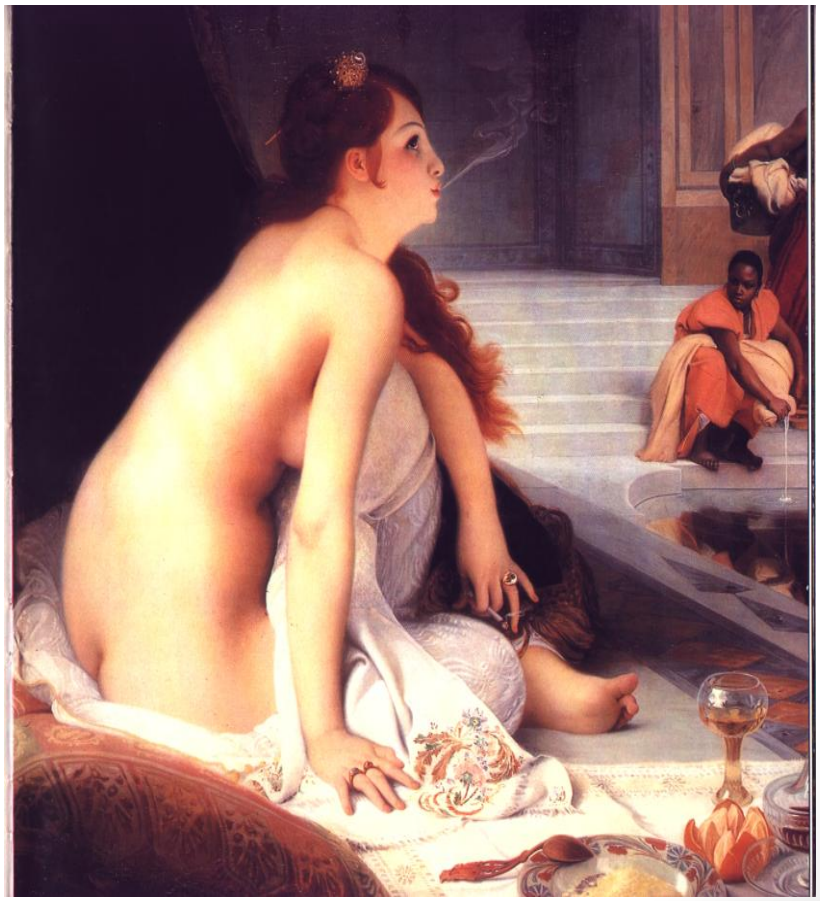
Γυναικείες μαρτυρίες

από το 1717-1895:

- ***Το πάχος,***
- ***η παχυσαρκία,***
- ***ο σωματικός όγκος,***
- ***αποτελούσαν στοιχείο κάλλους, κοινωνικής θέσης/στάτους,***
- ***και κοινωνικό προνόμιο***

(social status)

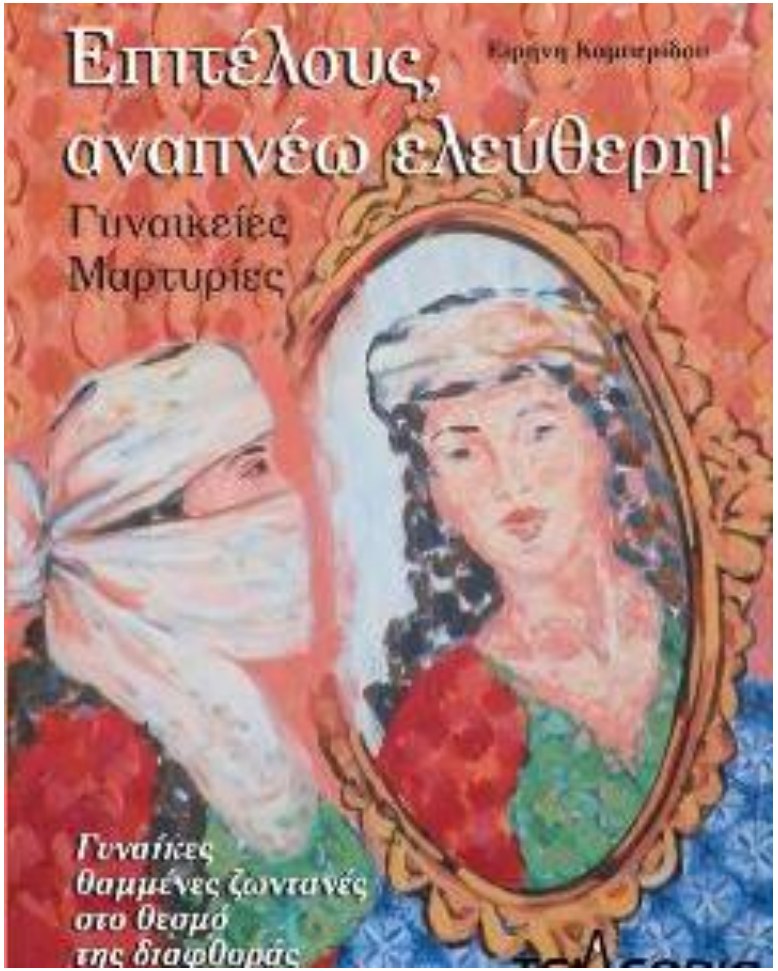
"The white slave" **Έργο του Jean Jules Antoine Lecomte du Nouy**

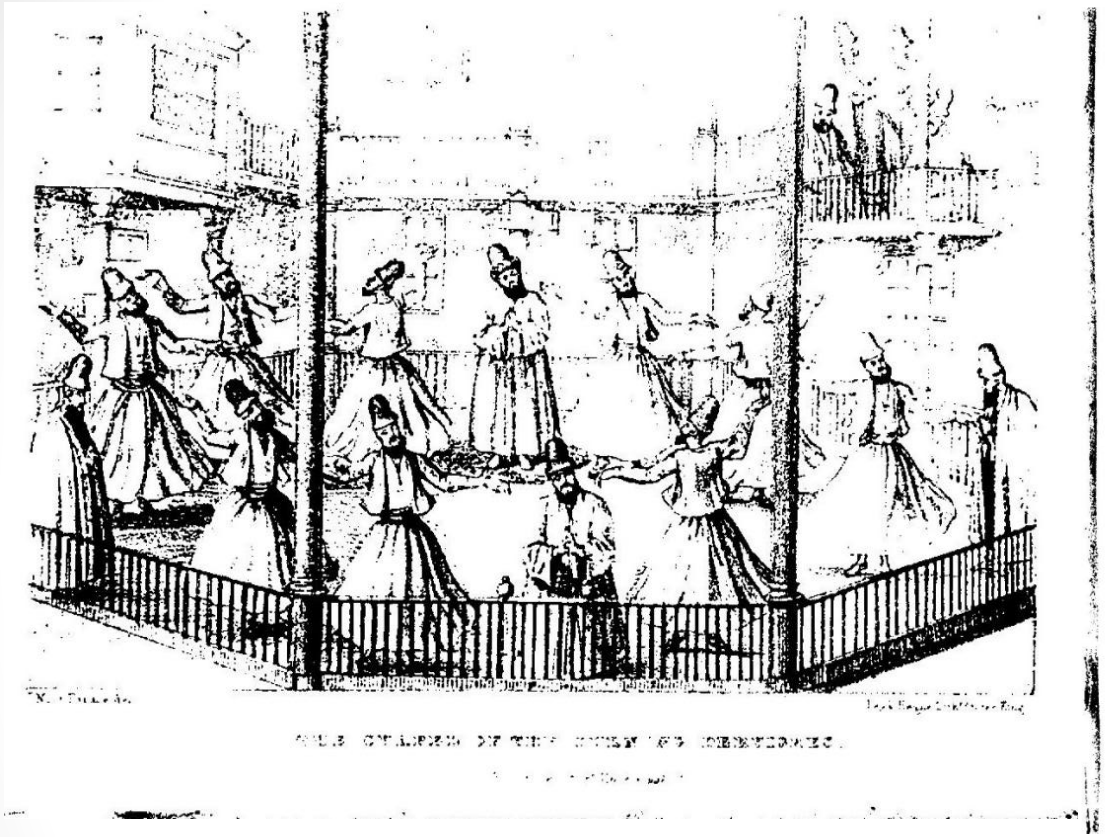

- Οι ελεύθερες μουσουλμάνες και οι ελεύθεροι μουσουλμάνοι, κατά κανόνα, δεν χόρευαν … δεν συμμετείχαν στη χορευτική διαδικασία,
- Δεν χόρευαν μαζί τα δύο φύλα, δηλαδή ένας άνδρας με μία γυναίκα,

Αλλά

- Απολάμβαναν να παρακολουθούν τους χορούς των υποτελών λαών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: των **Ελλήνων**, των **Αρμενίων** και των **Τσιγγάνων**.

THE

CITY OF THE SULTAN;

AND

DOMESTIC MANNERS OF THE TURKS,

IN 1836.

BY MISS PARDOE,

AUTHOR OF "TRAITS AND TRADITIONS OF PORTUGAL."

THE MAIDEN'S TOWER.

IN TWO VOLUMES.

VOL. I.

LONDON:

HENRY COLBURN, PUBLISHER,

GREAT MARLBOROUGH STREET.

1837.

Οι χοροί των Δερβίσηδων,
έργο της Julia Pardoe (1837)

Οι Γενίτσαροι

Christian children being led to work (Devshirme system)

Military Slavery

Στρατοκρατική δουλεία

Αρσενικοί μη-μουσουλμάνοι που είχαν **υποδουλωθεί**, **εξανδραποδισθεί**, **εξισλαμισθεί** και **ενταχθεί** στις Ένοπλες Δυνάμεις ή στα σώματα ασφαλείας, **φυσικά γυμνάζονταν**, όπως

- οι **Γενίτσαροι** που είχαν αρπαχτεί από τους χριστιανικούς πληθυσμούς όταν ήταν μικρά παιδιά,
- οι Κιρκάσιοι του Καυκάσου
- και οι απελευθερωμένοι δούλοι της χαμηλότερης ιεραρχίας των ενόπλων δυνάμεων …

Επίσης, βλ. Στρατοκρατική δουλεία: Σαρρής, 1994; Φωτιάδης, 1993; Toledano 1999; Pipes, 1979

In Athens –Attica… 1838-1845; In Asia Minor: Smyrne, Constantinople, etc. 1845 … a seven years' resident in Greece (Kamberidou, 2002 A').

"THE GREEK SLAVE",
a poem by Felicia Skene published in 1843:

Skene, Felicia Mary Frances (1843). The isles of Greece and other poems. [The Greek Slave], Edinburgh: R. Grant and Son. London, Longman and Co. M.DCCC.XLIII.

FELICIA SKENE (born 1821-1899)

Ενδεικτικά: Montagu **1718**· Montagu 1740· Craven 1787· Demont 1821· Pardoe 1837· Vivanti 1865· Blunt 1878· Melek Hanum 1872· Garnett 1895

Σύμφωνα με τις Γυναικείες μαρτυρίες από το 1717-1895

- *Το πάχος,*
- *η παχυσαρκία,*
- *ο σωματικός όγκος*

αποτελούσαν στοιχείο κάλλους και κοινωνικής θέσης, κοινωνικό προνόμιο (social status)

Craven 1787· Demont 1821· Vivanti 1865· Melek Hanum 1878, Garnett 1895.

These simple ignorant beings **(Craven 1787: 226)**

«… άσκημες και αηδιαστικές, με μαύρα δόντια από το κάπνισμα και καμπούρες…»

- «**χοντρές**» (fat),
- «**πολύ χοντρές**»,
- «**υπερβολικά χοντρές**»,
- «**άσκημες**» (ugly)
- «**αηδιαστικές**» (disgusting)
- **«με μαύρα δόντια από το κάπνισμα»,**
- «**με καμπούρα στους ώμους**» και
- «**σωματικά ελαττώματα στο ανάστημα ή στην στάση του κορμιού»**

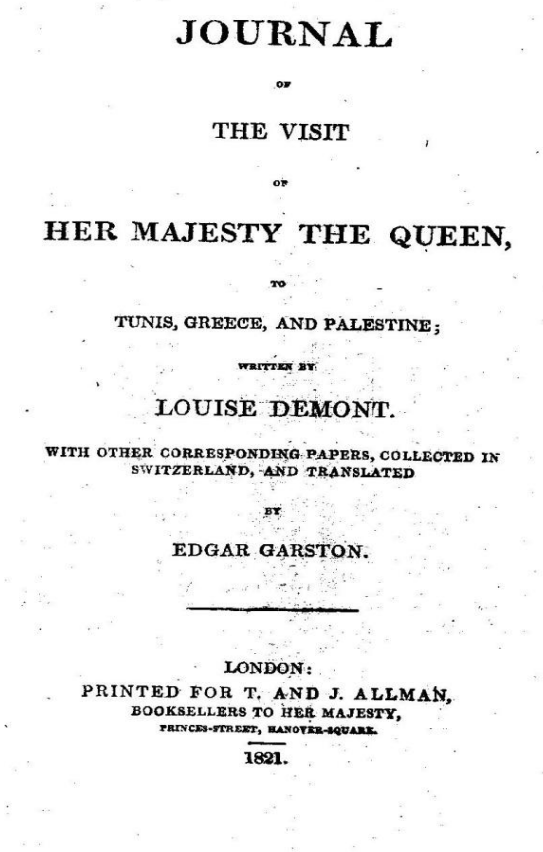

Για τις έγκλειστες σε χαρέμια γυναίκες γράφει η Lady Craven, σε επιστολή με ημερομηνία 7 Μαΐου 1786.

Η Louise Demont, που ταξίδευε από 1814 - 1820
με την Πριγκίπισσα της Ουαλίας, γράφει :
"Υπήρχαν πολλές γυναίκες από διάφορα έθνη στο Χαρέμι" **(Demont 1821b)**

«Όλες ήταν υπερβολικά χοντρές και δυσκολεύονταν να κινηθούν [...] δεν μπορούσαν να σηκωθούν όρθιες χωρίς βοήθεια»

(μτφρ. Κσμπερίδου 2002, 2012)

JOURNAL
OF
THE VISIT
OF
HER MAJESTY THE QUEEN,
TO
TUNIS, GREECE, AND PALESTINE;
WRITTEN BY
LOUISE DEMONT.
WITH OTHER CORRESPONDING PAPERS, COLLECTED IN SWITZERLAND, AND TRANSLATED
BY
EDGAR GARSTON.
LONDON:
PRINTED FOR T. AND J. ALLMAN,
BOOKSELLERS TO HER MAJESTY,
PRINCES-STREET, HANOVER-SQUARE.
1821.

Η Anna Vivanti παρατηρεί ότι δυσκολεύονταν να περπατήσουν και κυριολεκτικά σέρνονταν, εξαιτίας της μαλθακής ζωής στο χαρέμι, της παντελούς έλλειψης άσκησης και του υπερβολικού πάχους …

Ακόμα και οι γυναίκες των κατώτερων στρωμάτων ντρέπονταν να περπατούν και απέφευγαν όσο μπορούσαν αυτήν τη «**χυδαία άσκηση-ενέργεια**», που ήταν ένδειξη ότι δεν διέθεταν, για οικονομικούς λόγους, μεταφορικό μέσο ή σκλάβες και ευνούχους να τις υπηρετούν και να φροντίζουν τις ανάγκες τους (**Vivanti 1865, μτφρ. Καμπερίδου, 2002**).

FIG. 102.—TURKISH LADY
The more obese the more admired are the ladies of the harem

Η πλειονότητα των έγκλειστων στα χαρέμια γυναικών πέθαιναν πρόωρα σύμφωνα με τις μαρτυρίες του 19ου αιώνα.

Melek Hanum (Marie Dejean)

Celine (Countess Stephano)

Emmeline Dunn

Dora d' Istria

Princess Belgiojoso

Princess Caroline

Dorina L. Neave

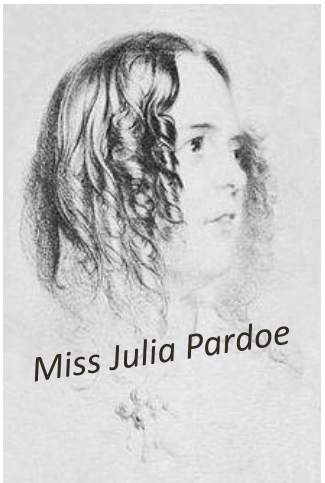

Marie Anne de Bovet, **daughter of General de Bovet**

Elpis_Melena (Marie Espirance Von Schwartz)

Miss Julia Pardoe

Frederika Bremer

Lady Londonderry

Sophie de Marbois

© Irene Kamberidou (2002, 2021)

Η πλειονότητα των έγκλειστων στα χαρέμια γυναικών πέθαιναν πρόωρα…

«Αχ, θα μπορούσα να συγχωρήσω σχεδόν οτιδήποτε στους Τούρκους. Δεν θα τους καταδικάσω που έσβησαν το σήμα του σταυρού από την Αγία Σοφία, που έκαναν τον Παρθενώνα αποθήκη πυρομαχικών, ή που έσφαξαν τους Χριστιανούς, αλλά ένα πράγμα δεν μπορώ να συγχωρήσω, το ότι καταδικάζουν τις γυναίκες τους σε μία ζωή ματαιότητας, άγνοιας, ανηθικότητας, και πρόωρου θανάτου. […] **πεθαίνουν πρόωρα κατά εκατοντάδες από την υπέρκατανάλωση μεταξύ της ηλικίας των δεκαοχτώ και τριάντα ετών, ως αποτέλεσμα του αφύσικου και ανθυγιεινού τρόπου ζωής»** (Vivanti 1865 , στην Καμπερίδου 2002, 2012)

Το Παδικό Χαρέμι και η προετοιμασία των παιδιών για τους μελλοντικούς τους ρόλους (Καμπερίδου 2002, 2012, 2014)

Έργο της Mary Adelaide Walker (1886), η οποία έζησε περίπου 40 χρόνια στην Οθωμανική επικράτεια (1857-1897).

Έργα της περιηγήτριας-ζωγράφου **Mary A. Walker**

Έργα της **Henriette Browne** (ψευδώνυμο) Sophie de Bouteiller (ne 1829–1901)

A Greek Captive-
La Captive grecque
(1863)

Arrival in the harem at Constantinople, 1860

Εκτός από αναγκαία όργανα της «καλλιτεχνικής» ψυχαγωγίας του ιδιοκτήτη ή της ιδιοκτήτριάς τους οι εξισλαμισμένες σκλάβες αποτελούσαν:

- **Σύμβολο του κοινωνικού καθεστώτος** (στάτους) του ιδιοκτήτη-αφέντη,
- **τα απαιτούμενα σκεύη ηδονής και**
- **εργαλεία τεκνοποίησης**,
- **οι απαραίτητες οικιακές δούλες** που αναλάμβαναν τις πιο ελαφριές δουλειές του χαρεμιού [οι μαύρες δούλες ή εκείνες που δεν θεωρούνταν όμορφες, **ανάλογα με τα κριτήρια της εποχής**, αναλάμβαναν τις πιο βαριές εργασίες.

A Greek Captive

***La Captive grecque* (1863) της ζωγράφου-περιηγήτριας Henriette Browne**

Η Αγγλίδα ζωγράφος-συγγραφέας Mary A. Walker (1886) γράφει:

Έργο της Mary Walker

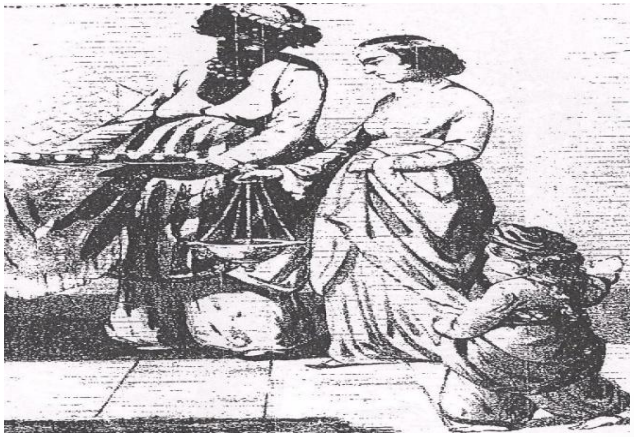

«...**εκπαίδευαν φουρνιές μικρών κοριτσιών** ...όπως θα παχαίναμε τα κουνέλια για να τα πουλήσουμε στην αγορά. **Τις αγοράζουν φτηνά**, όταν είναι **σε νηπιακή ηλικία**, **και τις πουλούν λίγα χρόνια αργότερα σε ψηλές τιμές,** με τα αποκτημένα τους προσόντα και χάρες. Η αξία μιας σκλάβας ξεκινάει στις 80 Αγγλικές λίρες ή στις 100 Αγγλικές λίρες, αλλά **μία μουσικός ή χορεύτρια μπορεί να πιάσει για την ιδιοκτήτριά της δέκα φορές περισσότερο.**» (μτφρ. Ειρ. Καμπερίδου, 2002)

Η Mary Walker γράφει:

Οι μικρές δούλες διδάσκονται εκτός από μουσική και χορό, και λίγα γαλλικά, επειδή αυτές οι ικανότητες, δηλαδή αυτού του είδους εκπαίδευσης ή προετοιμασίας **ανέβαζε σημαντικά την χρηματική τους αξία,** όταν αποφάσιζαν οι ιδιοκτήτες τους ή οι ιδιοκτήτριές τους να **τις πουλήσουν ξανά**.

- «Η γυναικεία πληροφόρηση αναδεικνύει ότι μόνο ο ιδιοκτήτης-αφέντης ενός χαρεμιού— **και κανένας άλλος άνδρας, μουσουλμάνος ή μη**—είχε το δικαίωμα να συνευρίσκεται με τις έγκλειστες σκλάβες του και να παρακολουθεί τους χορούς και τις μουσικό-χορευτικές παραστάσεις τους»

- Οι εξισλαμισμένες σκλάβες πολυτελείας (χορεύτριες, μουσικοί, κ.ά.) ήταν **περιζήτητες στα χαρέμια των εύπορων τάξεων.**

- **Χόρευαν**, **τραγουδούσαν** και **έπαιζαν μουσική** για την ψυχαγωγία των ιδιοκτητών ή των ιδιοκτητριών τους, δηλαδή τις γυναίκες της ανώτερης ιεραρχίας του χαρεμιού …

ΗΚΜΑΖΕ ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

- Οι μικρές δούλες εκπαιδεύονταν στο **χορό** και στο **τραγούδι**
- Μάθαιναν να παίζουν μουσικά όργανα, όπως το **ντέφι**, την **άρπα**, το **φλάουτο**, τη **φλογέρα**, το **λαούτο**, το **ζεμπέκ** που περιγράφεται ως είδος κιθάρας, το **κανούν**, τα **τύμπανα**,

  το **βιολί** κ.ά.

Lady Montagu

Κατά τη **Lady Montagu** το 1717 (όπως διαπιστώνει και η **Louise Demont** το 1816):

στην Τουρκία και στην Περσία οι ωραίες σκλάβες που υπηρετούσαν τις μεγάλες κυρίες ή τις απολαύσεις των μεγάλων ανδρών, **αγοράζονταν σε νηπιακή ηλικία ή από τριών έως εννέα ετών**, και εκπαιδεύονταν με μεγάλη επιμέλεια στο **τραγούδι** και στο **χορό** (Καμπερίδου, 2012).

Όταν οι εξισλαμισμένες σκλάβες τραγουδούσαν ή έπαιζαν μουσικά όργανα ήταν υποχρεωμένες να κάθονται ή να βρίσκονται σε χαμηλότερη θέση από εκείνη των ιδιοκτητών/τριών τους ... (Καμπεριδου 2002, 2012/2014).

Γυναίκες θαμμένες ζωντανές στο θεσμό της διαφθοράς και της ίντριγκας

Η πυραμιδική ιεραρχία του Μεγάλου Χαρεμιού

Η Βαλιδέ Σουλτάνα [Μητέρα σουλτανου]
Πριγκίπισσες (κόρες σουλτάνου) * Δεν χόρευαν**

Οι Καντίν Εφέντη **[7 ατυποι συζυγοι]** Δεν χόρευαν

Οι Χανούμ Εφέντη [ατυποι σύζυγοι] Δεν χόρευαν

Οι Ίκμπαλ (ευνοούμενες παλλακίδες) Χόρευαν μόνο για τον Σουλτάνο

Οι Οδαλίσκες (παλλακίδες) Χόρευαν για τον Σουλτάνο και τις γυναίκες της ανώτερης ιεραρχίας

Η Χασναντάρ Ούστα [Γενική Διευθύντρια-'υπούργός' οικονομικών]

Η δεύτερη Χασναντάρ Ούστα

δώδεκα (12) Διευθύντριες ή κάλφα

12 υποδιευθύντριες-κάλφα

«τουλάχιστον» 72 μαθητευόμενες-κάλφας

Οι παραμάνες(sud'na, or milk mother)

οι υποπαραμάνες
Η νταντά, οι αρχινταντάδες και
οι υποντανταδες
οι «γκεζ-μετκιάν»:
οι «νέγρες» και οι μη-εμφανίσιμες λευκές

Ο Σουλτάνος Αμπντούλ Μεζίντ
(1839-1861)

Πορτραίτο του Σουλτάνου
στο έργο/βιβλίο της περιηγήτριας
Julia Pardoe

Είχε "Corp de ballet"

Η **Emily A Beaufort**, το 1859 παρατηρεί ότι **ο Σουλτάνος είχε ένα τακτικό γυναικείο μπαλέτο (Corps de Ballet)**, δηλαδή δικές του χορεύτριες που «χόρευαν χωρίς τις καλύπτρες [πέπλα] μπροστά στον Τούρκο Υψηλότατο»

. *Η οπτική των περιηγητριών για το Χορό και τη Μουσική στα χαρέμια:*

- ***σοκάρονται,***
- ***ταράζονται,***
- ***συγκλονίζονται,***
- ***αναστατώνονται…***

Περιγράφουν τους χορούς ως

- περίεργους,
- άσχημους,
- αδιανόητους,
- αντιαισθητικούς,
- ενοχλητικούς,
- υπερβολικούς,
- προκλητικούς,
- προσβλητικούς,
- ανήθικους,
- απρεπείς,
- άσεμνους,
- απαίσιους
- και **εξωπραγματικούς.**

«Οι χορεύτριες ***λυγίζονται*** *ή* ***τεντώνονται***, ή πιο ακριβέστερα, ***ξεριζώνουν*** τα χέρια τους, ***τινάζουν ταχύτατα τους γοφούς*** *τους*, ισορροπούν ελαφριά στα πόδια τους, χωρίς όμως να τα ξεκολλήσουν από το πάτωμα […] **Τι το χαριτωμένο έχει αυτός ο χορός μου ξεφεύγει/διαφεύγει**, αλλά αυτά που είναι **απρεπή ή άσεμνα** ενοχλούν αμέσως τα πιο άπειρα μάτια» (de Belgiojoso το 1855/μφρ. Ε. Καμπερίδου, 2002).

Mme de la Princesse de Belgiojoso

Πως περιγράφει χορό που παρακολούθησε σε χαρέμι το 1882 η Dowager Marchioness of Dufferin and Ava:

«Ο χορός του εξαρθρωμένου γοφού» **– *τονίζοντας ότι οι γυναίκες εκτελούσαν***

«ένα υπέροχο γυμναστικό

Οι περιηγήτριες περιγράφουν τους χορούς ως:

- Ανατολίτικους,
- Τουρκικούς,
- Αραβικούς,
- Ερωτικούς
- Τυνησιακούς,
- Κιρκάσιους

Η Οπτική των περιηγητριών για τη μουσική και το τραγούδι στα χαρέμια (Καμπερίδου 2012, σελ. 409-436):

Παρατηρούν ότι η μουσική ήταν

- **Μονότονη**,
- **Περίεργη (strange)**
- **Μελαγχολική** και
- **Ενοχλητική**

Όσον αφορά στο **Τραγούδι**, υποστηρίζουν ότι οι «τραγουδίστριες των χαρεμιών»

- «**έκραζαν**» ή
- «**μουρμούριζαν**»,
- και ότι «**ο ήχος κλόνιζε τα αυτιά**»...
- Μία γυναίκα τραγουδούσε **«σαν κουκουβάγια που τσιρίζει το βράδυ»,** κ.ά

Η πρώτη περιηγήτρια που επισημαίνει ότι μόνο οι σκλάβες (she-slaves) χόρευαν, τραγουδούσαν και έπαιζαν μουσική

- **Η Lady Montagu απολαμβάνει το χορό και τη μουσική,**
- **ψυχαγωγείται με τις «ονειρικές κινήσεις» των χορευτριών**
- **Δηλώνει ότι είχε «καταγοητευτεί»**

Η πρώτη και μόνη δυτική περιηγήτρια που

- **δεν σκανδαλίζεται,**
- **δεν ενοχλείται,**
- **δεν δυσαρεστείται** από το **χορό** και τη **μουσική** στο χαρέμι …

(Αναλυτικά βλ. Καμπερίδου 2012, 2014)

Lady Montagu, 1717

….μόνο **η Lady Montague το 1717** (και η **Marie Dejean το 1836-1865),**

απολάμβαναν και διασκέδαζαν με το χορό και τη μουσική στα χαρέμια…

Αλλά, σε αντίθεση με την Lady Montagu, η **Marie Dejean** (**αργότερα Melek Hanum**) **χόρευε και η ίδια μέσα στο χαρέμι….**

Ο Χορός και η Μουσική ως μέσω ψυχαγωγίας των έγκλειστων στα χαρέμια γυναικών

1ο βιβλίο

Thirty years in the harem: or, the autobiography of Melek Hanum, wife of H.H. Kibrizli-Mehemet-Pasha. London: Chapman and Hall, 1872.

- **Η Marie Dejean είδε τον «εξολοθρευτή των γενιτσάρων», το 1836, να χορεύει!**

- Η μόνη που παρατηρεί ότι ο χορός και η μουσική αποτελούσαν τρόποι **ψυχαγωγίας** για τις ίδιες τις έγκλειστες γυναίκες, οι οποίες δεν έχαναν καμία ευκαιρία για να διοργανώσουν γυναικείες γιορτές…

Miss Julia Pardoe (1837)

Και η Pardoe φιλοξενήθηκε το 1836, στο χαρέμι της ίδιας Πριγκίπισσας, όπου γνώρισε πολλές Ελληνίδες επισκέπτριες φίλες ή φιλοξενούμενες της αδελφή του σουλτάνου, που ψυχαγωγούντο εκεί … είδε και τον Σουλτάνο που επισκέφθηκε την αδελφή του…

Η γυναικεία ορχήστρα του χαρεμιού εκτελούσε τις ποιητικές συνθέσεις του Μαχμούτ Β΄ (ο σουλτάνος ποιητής) «[Η Ναζίμπ] έπαιζε μουσική και τραγουδούσε, καθισμένη στο έδαφος πάνω σ' ένα μαξιλάρι μπροστά στα πόδια του σουλτάνου, ενώ οι χορεύτριες -σκλάβες λικνίζονταν με χάρη μπροστά του, και εκείνος έτρωγε το αρωματισμένο σερμπέτι της βασιλικής αδελφής του…» (μτφρ. Ει. Καμπερίδου)

(Αναλ. Βλ.: Καμπερίδου 2002, 2006, 2012, 2014)

«Το γυναικείο στοιχείο» (Melek Hanum 1872) δεν έχανε καμιά αφορμή για να ψυχαγωγηθεί …
διοργάνωνε μουσικοχορευτικές συγκεντρώσεις και γυναικεία «φαγοπότια» με κάθε αφορμή:

- για μια απλή ή μια επίσημη επισκέπτρια ή φιλοξενούμενη (Ελληνίδα, Τουρκάλα, Δυτική περιηγήτρια),
- Μετά τη γέννηση των αρσενικών παιδιών,
- κατά τη διάρκεια των θρησκευτικών εορτών, όπως του Ραμαζανίου και του Μπαϊραμιού,
- στις γυναικείες γαμήλιες γιορτές, δηλαδή στους εορτασμούς της μνηστείας και των γάμων (νέκγια), μόνο η νύφη δεν διασκέδαζε,
- στο συμπόσιο των παντρεμένων γυναικών κ.α .

(Καμπερίδου 2002, 2012)

- **Λανθασμένες οι αντιλήψεις των δυτικών για τα ανδρικά «όργια» στα χαρέμια συνοδεία χορευτριών που ψυχαγωγούσαν το ανδρικό κοινό…**
- **Κανένας άνδρας δεν είχε το δικαίωμα να δει μουσουλμάνα που δεν ανήκε στον ίδιον με την ιδιότητα της συζύγου, της κόρης, της σκλάβας…**
- **Οι άνδρες διασκέδαζαν/ψυχαγωγούνταν ή γιόρταζαν μεταξύ τους, πάντα ξεχωριστά από τις γυναίκες…**
- **Καμιά περιηγήτρια δεν αναφέρει την είσοδο ή την πρόσληψη υποτελών Ελληνίδων (ούτε Αρμενισσών ή Εβραίων) στα χαρέμια ή στα σελεμλίκια για να ψυχαγωγήσουν τους άνδρες, ή τον ιδιοκτήτη αφέντη ή τις γυναίκες της ανώτερης ιεραρχίας…**

(Καμπερίδου 2002, 2012, 2014)

Οι άνδρες συνήθως προσλάμβαναν **Τσιγγάνες στα σελεμλίκια** κατά τη διάρκεια των γαμήλιων και θρησκευτικών εορτών για να διασκεδάσουν και να ψυχαγωγήσουν τους αρσενικούς καλεσμένους τους.

(Καμπερίδου 2002, 2012, 2014)

Fanny Janet Sandison Blunt (1878)

μας πληροφορεί ότι:

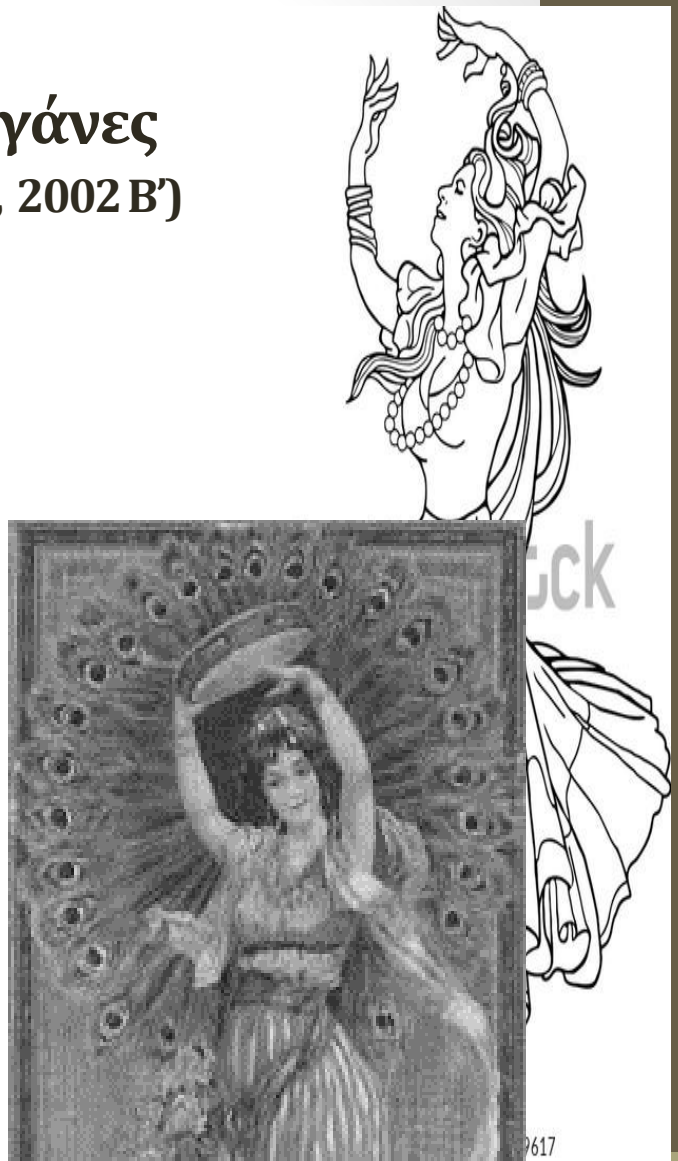
Μόνο στις νέες και όμορφες Τσιγγάνες επιτρεπόταν η **προσωρινή** είσοδος στις οικίες των Τούρκων για να διασκεδάσουν και να ψυχαγωγήσουν τους καλεσμένους με **τους χορούς παντομίμας** και τα **τραγούδια** τους.

Ο Κοινωνικός ρατσισμός έσωσε τις Τσιγγάνες από τον εγκλεισμό στα χαρέμια (Καμπερίδου, 2002 Β')

Οι Τσιγγάνες (cheguin) δεν γίνονταν δεκτές στα χαρέμια ως σκλάβες ή ως σύζυγοι, ούτε ως φίλες ή ως επισκέπτριες/φιλοξενούμενες των έγκλειστων γυναικών, επειδή, οι πιστοί μουσουλμάνοι πίστευαν ότι η φυλή των Τσιγγάνων:

- **Εξαιρούνταν από το ανθρώπινο είδος,**
- **Ήταν πέρα από τα σύνορα της ανθρωπότητας και δεν άξιζε ούτε την ελεημοσύνη που συστήνει το *Κοράνι,***
- **Ήταν ψευδομουσουλμάνοι, ψευδοχριστιανοί, κοινωνικά απροσάρμοστους, απόβλητα της κοινωνίας, κ.ά.**

(Καμπερίδου 2002, 2012)

«Η Τουρκική εθνολογία διαιρεί την ανθρωπότητα σε 77 ½ έθνη, οι Εβραίοι εκπροσωπούν το ½ και οι Τσιγγάνοι εξαιρούνται τελείως [...] Μην αρνηθείτε την ελεημοσύνη στους Μωαμεθανούς αλλά ούτε και στους Χριστιανούς, διότι ξεχωρίζουν από εμάς μόνο από το πάχος της φλούδας ενός κρεμμυδιού, αλλά, μη δίνετε τίποτα στους Τσιγγάνους (Chenguins) μήπως και ένα κομμάτι από την κατάρα που κρέμεται πάνω από τα κεφάλια τους πέσει πάνω στο δικό σας» ((Blunt 1878).

"Οι Τσιγγάνοι εξαιρούνται..."

(Καμπερίδου 2016, 2002Β')

"...οι Εβραίοι εκπροσωπούν το ½ ..."

Jewish nurse
by artist Mary Walker (1886)

Συμπληρωματικά-ενημερωτικά επίσης βλέπε:

ΚΙΝΗΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ στο YouTube του ΕΚΠΑ:

https://youtu.be/54LEIAaPEg4

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ

